28.09.2022

Lakivaliokunta / HE 143/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Hei,

Toimitan valiokunnalle vielä tiedoksi oheisen Asianajajaliiton aiemmin (2.11.2021) asiassa antaman lausunnon.

Ystävällisin terveisin

Heidi Enne
tiedottaja

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
PL 194 (Mikonkatu 25), 00101 Helsinki
asianajajaliitto.fi

Oikeusministeriölle

Lausuntopyyntönne: VN/1393/2020

LAUSUNTO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSESTA LÄHESTYMISKIELLON TEHOSTAMISEKSI

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä "Asianajajaliitto") kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmän ehdotuksesta lähestymiskiellon tehostamiseksi. Lausuntonaan Asianajajaliitto esittää seuraavaa:

Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

Lähisuhdeväkivallan entistä tehokkaampi riskinarviointi, turvallisuussuunnitelman laatiminen ja muut mietinnössä mainitut toimenpiteet ovat konkreettisia parannuksia uhrin asemaan. MARAK on vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen moniammatillinen menetelmä. Huomio kiinnittyi siihen, että MARAK-toiminta keskittyy pitkälti sosiaalihuollon ja poliisin yhteistoimintaan.

Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että lähisuhdeväkivallan uhrilla olisi mahdollisuus myös oikeudellisen avun saamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Rikosuhripäivystys ei korvaa oikeudellisen avun roolia. Voisiko uhria ohjata oikeudellisen avun eli avustajan hankintaan jo MARAK-vaiheessa tai olisiko tarpeellista, että MARAK-toiminnassa olisi mukana myös uhrien kanssa työskenteleviä asianajajia? Tällöin MARAK-ryhmässä olisi myös oikeudellista asiantuntemusta.

Vastaavasti uhrien kanssa työskenteleviä asianajajia ja muita oikeudellisia avustajia tulisi tiedottaa ja kouluttaa MARAK-toiminnasta, jotta myös oikeudelliset avustajat osaavat ohjata omia asiakkaitaan tarvittaessa palvelun piiriin.

Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Mietinnössä todetaan, että lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä tai kiellon sisältöä ei ole perusteltua muuttaa. Toisaalta mietinnössä on kiinnitetty perustellusti huomiota etenkin sosiaalisessa mediassa tapahtuvan häirinnän ja epäasiallisen kirjoittelun haitallisuuteen uhrin kannalta. Asianajajaliitto huomauttaa, että sosiaalisen median kautta tapahtuva viestintä voi lisätä lähestymiskieltojen määräämisen tarvetta.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Mietinnössä esitetty malli, jossa pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä lähestymiskiellon viran puolesta, on merkittävä uudistus. Lähisuhdeväkivallan uhri ei välttämättä kykene tai uskalla vaatia lähestymiskieltoa suojakseen ja lähestymiskiellon hakeminen voi provosoida väkivallan tekijöitä. Kun kiellon määrää poliisi, uhri ei ole samanlaisessa asemassa kuin silloin, jos hän hakisi kieltoa itse. Se, että poliisi määräisi kieltoja jatkossa omasta aloitteestaan, on suuri muutos nykytilaan verrattuna.

Toistaiseksi poliisi on suhtautunut väliaikaisten lähestymiskieltojen määräämiseen varsin pidättyväisesti. Tätä osoittavat myös mietinnön tilastotiedot. Asianajajan työssä on ollut tilanteita, joissa uhri on pyytänyt poliisilta väliaikaista lähestymiskieltoa, mutta poliisi ei ole sitä

pyynnöstä huolimatta määrännyt. Poliisin kynnys väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiseen on ollut varsin korkealla. Asianajajaliitto toteaa, että mietinnössä todettu tavoite alentaa kynnystä väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiselle on tarpeellinen muutos.

Siinä vaiheessa, kun poliisi määrää viran puolesta väliaikaista lähestymiskieltoa, lähisuhdeväkivallan uhrille tulisi poliisin viran puolesta hankkia oikeudenkäyntiavustaja. Väliaikainen lähestymiskielto johtaa käräjäoikeuden käsittelyyn ja uhrilla on tällöin ilmeinen avustajantarve. Kaikki rikoksen uhrit eivät välttämättä kykene itse hankkimaan avustajaa, joten poliisin roolia oikeudellisen avustajan luokse ohjaamisessa tulisi korostaa.

Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

Mietinnössä todettu uhrin ohjaaminen MARAK-palvelun piiriin ja turvallisuussuunnitelman laatiminen ovat tarpeellisia esityksiä. Usein lähisuhdeväkivallan uhri on alisteisessa asemassa ja neuvoton ja kykenemätön toimimaan yksin ja ilman tukea. Asianajajaliitto korostaa, että on tärkeää, ettei uhri jää yksin lähestymiskiellon määräämisen jälkeen.

Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Tältä osin Asianajajaliitto viittaa edellisessä kohdassa todettuun. Myös väkivallantekijän avun tarpeen huomioiminen on tarpeellista ja avun tarjoaminen molemmille osapuolille on oikein. Asianajajia ja muita oikeudenkäyntiavustajia tulisi tiedottaa/kouluttaa aiheesta, jotta myös he osaisivat ohjata asiakkaitaan tarvittaessa palveluiden piiriin.

Oikeudenkäyntiavustaja

Oikeus oikeudenkäyntiavustajaan lähestymiskieltoasiassa taloudellisesta asemasta riippumatta on suuri parannus lähestymiskiellon hakijan asemaan. Oikeusavun tulorajat ovat varsin matalat ja varsin usein lähestymiskieltoasioissa työssäkäyvät hakijat eivät saa oikeusapua. Myöskään oikeusturvavakuutukset eivät korvaa lähestymiskieltoasian oikeudenkäyntikuluja. Kulukysymyksen takia kaikki hakijat eivät ole hankkineet itselleen avustajaa tai ovat jopa jättäneet hakematta lähestymiskieltoa, johon heillä olisi ollut muutoin asialliset perusteet. Olisi toivottavaa, että kaikilla osapuolilla lähestymiskieltoasian käsittelyssä olisi oikeudellinen avustaja. Tämä tehostaa ja helpottaa myös tuomioistuimen työtä.

Oikeudenkäyntimaksu

Lähestymiskiellon maksuttomuus on yksiselitteisen hyvä ja kannatettava esitys. Mietinnön mukaan lähestymiskiellon maksullisuus on pienentänyt jopa kolmanneksella lähestymiskieltohakemusten määrää käräjäoikeuksissa. Tämä osoittaa sitä, että maksullisuus on nostanut kynnystä lähestymiskieltohakemuksen tekemiselle ja oikeusturva ei ole toteutunut siten kuin pitäisi.

Lasten asema

Lapsen ja vanhemman välisen lähestymiskiellon osalta mietinnössä esitetty selkeyttää merkittävällä tavalla nykyistä tilannetta. Esityksessä todetaan yksiselitteisesti, että lähestymiskieltoon määrätyllä vanhemmalla ei ole oikeutta pitää yhteyttä lapseen tai tavata tätä. Ehdotus on lähtökohdiltaan kannatettava. Toisaalta kynnys vanhemman ja lapsen suhteen katkaisevan lähestymiskiellon määräämiselle tulisi rajata vain vakavimpaan tilanteisiin ja tällöinkin

tulisi käyttää kestoltaan lyhyempiä lähestymiskieltoja. Lapsen etu on useimmiten suhteen korjaaminen vanhempaan kuin suhteen täydellinen katkaiseminen.

Vastaavasti lähestymiskiellon hakijaa ei voida velvoittaa hoitamaan lapsia koskevia asioita lähestymiskiellon aikana kieltoon määrätyn kanssa, vaan asiat tulisi hoitaa sosiaalityöntekijän välityksellä ja tapaamisten vaihdot tuettuina. Ainoastaan ennalta-arvaamattomat force majeure -tyyppiset tilanteet muodostaisivat perusteen sallitulle yhteydenottamiselle lähestymiskiellon voimassa ollessa.

Asianajajaliitto toteaa, että molemmat lapsia koskevat esitykset ovat perusteltuja ja tarpeellisia ja selkeyttävät toimintatapoja, jotka nykyisellään ovat olleet sekavia ja vaihtelevia. Lähtökohtaisesti lähestymiskiellon hakijat kokevat kaikenlaisen yhteistoiminnan kieltoon määrätyn kanssa ahdistavaksi, pelottavaksi ja vastenmieliseksi. Tavanomaista on myös se, että lasten asioiden perusteella kieltoon määrätyt ovat voineet pyrkiä ottamaan yhteyttä perusteettoman paljon. GREVIO-asiantuntijaryhmän havainnot nykytilan puutteista ovat todellisia ongelmia.

Lähestymiskiellon valvonta

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta on suuri muutos verrattuna nykyiseen oikeustilaan. Sillä suojeltaisiin hengen tai terveyden vaarassa olevaa henkilöä. Uhrin kannalta esitys lisää merkittävällä tavalla turvallisuutta ja estää tehokkaasti kieltoon määrätyn lähestymisyrityksiä. Nykyisellään lähestymiskiellon valvonta on ollut tehotonta ja se on perustunut kiellolla suojatun ilmoituksiin, joita on selvitetty poliisin toimesta jälkikäteen. Se, että poliisipartio menisi paikan päälle akuuttiin tilanteeseen selvittämään lähestymiskiellon rikkomista, on harvinaista. Näin ollen sähköinen valvonta on merkittävä tehostustoimi. Se tulee kuitenkin rajata vain kaikkein vakavimpiin tilanteisiin.

Aiemmin käytössä ollut lähinnä pakkokeinoihin liittynyt sähköinen valvonta on perustunut vastaajan suostumukseen. Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, kuinka sähköinen valvonta lähestymiskiellon yhteydessä toimii, jos kieltoon määrätty vastustaa sähköistä valvontaa ja esimerkiksi valvontalaitteiden asentamista. Myös sähköisen valvonnan jopa kuuden kuukauden kestoa on vielä arvioitava. Sähköinen valvonta vartaloon kiinnitettyine laitteineen on merkittävä perusoikeuksien rajoitus, joka edellyttää huolellista perusoikeuksien punnintaa pakkokeinon kohteen oikeuksien ja vapauksien suojelemisen sekä toisaalta suojattavan henkilön ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamisen vakavuuden ja rikoksen uhkan todennäköisyyden välillä.

Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskiellon rikkomisen käsitteleminen käräjäoikeudessa kiireellisenä on perusteltua lähestymiskiellon tehokkuuden kannalta. Nykyiset käsittelyajat ovat pitkiä ja käytännössä rikkomisia on käsitelty vasta lähestymiskiellon päättymisen jälkeen.

Toisaalta osa lähestymiskiellon rikkomisista on omassa lajissaan varsin vähäisiä, esimerkiksi yksittäisen tekstiviestin lähettämistä. Tällöin herää kysymys, onko kyse sellaisesta asiasta, joka on käsiteltävä kiireellisesti käräjäoikeuden pääkäsittelyssä? Voidaan todeta, että käräjäoikeuksissa on kuitenkin kiireellisyysjärjestyksessä vähäisen lähestymiskiellon rikkomisen

edelle priorisoitavia asioita. Lisäksi lähestymiskiellon rikkominen on varsin yleinen rikosnimike, ja todennäköisesti kiireellisiä käsittelyjä tulisi paljon. Varmasti osa lähestymiskiellon rikkomistilanteista on perusteltua käsitellä kiireellisinä, mutta kaikki asiat eivät ole laadultaan sellaisia.

Asianajajaliitto toteaa, että konkreettisempi vaikutus voisi olla sillä, että lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittaisiin ankarampia seuraamuksia. Oikeuskäytännössä kyse on tällä hetkellä vähäisellä sakolla sovitettavasta teosta.

Helsingissä 2. marraskuuta 2021

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATIJA Asianajaja Katri Mäkinen, Oulu

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.